

*До спеціалізованої вченої ради
К 35.052.23
у Національному університеті
«Львівська політехніка»
за адресою: м. Львів, вул. Кн. Романа 1/3*

ВІДГУК

офіційного опонента

професора кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів Харківського національного університету внутрішніх справ доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника Стащак Миколи Володимировича на автореферат та дисертацію Павелка Юрія Романовича «Методика розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Актуальність теми. Серед багатьох хвороб ХХІ століття особливе занепокоєння для світової спільноти, зокрема громадян України, викликає стале поширення вірусу імунодефіциту людини чи інших невиліковних інфекційних або венеричних хвороб. Згідно зі статистичних даних МОЗ України, з 2014 року епідемічна ситуація у нашій країні стрімко погіршується. Один з основних індикаторів, за якими відслідковується розвиток епідемії, – це кількість нових випадків ВІЛ-інфекції. За останні декілька років Україна на жаль зайняла лідируючі позиції у Європі за масштабами поширення ВІЛ-інфекції. За оцінками експертів UNAIDS, в Україні з ВІЛ-інфекцією живе до 240 тисяч осіб. І тільки кожен другий знає про свій діагноз, а на офіційному обліку в Україні перебуває 143 766 ВІЛ-позитивних пацієнтів.

Незважаючи на означені негативні тенденції, питання виявлення та розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, зовнішня та внутрішня взаємодія під час розслідування означеного виду злочинів, у юридичній літературі ще є малодослідженими, що вказує на своєчасність та обґрунтованість вибору обраного автором і науковим керівником предмету дослідження.

Потрібно підкреслити, що у вітчизняній криміналістичній науці досі не проводилось окремих досліджень із розслідування злочинів зазначеної категорії. Зокрема, через прогалини у криміналістичному забезпеченні діяльності з розслідування цих злочинів, а також недосконалість кримінального процесуального законодавства, виникають проблеми під час відкриття кримінальних проваджень за ст.ст. 130, 131, 133 КК України. Відтак виникає потреба у розробленні цілісної методики розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою. У зв'язку з цим, дослідження Ю.Р. Павелка можна назвати актуальним як з теоретичної, так і практичної точки зору, оскільки в ньому розв'язується конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки криміналістики, оскільки на даний час питання розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою, на монографічному рівні не досліджувалось.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність. Не викликає зауважень зміст об'єкту та предмету дослідження. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів забезпечується шляхом застосування сукупності загальних та спеціальних методів наукового пізнання при дослідженні специфічних суспільних відносин у сфері розслідування кримінальних правопорушень. Їх застосування зумовлене системним підходом, що дає можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми. Дисертація виконана

здобувачем особисто у вигляді рукопису та містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні результати.

Зміст здійсненого автором дослідження свідчить про використання статистичних даних та результатів анкетування респондентів (всього 200 слідчих і оперативних працівників), які підкреслювали ту чи іншу думку здобувача, висловлену у дисертації. Наукова праця характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку. Поставлені у дисертації завдання відповідають меті та структурі роботи і відображені у загальних висновках.

Наукова новизна одержаних результатів. За характером та змістом розглянутих питань дисертація є однією із перших у вітчизняній науці криміналістиці спроб комплексного дослідження методики розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою. У дисертації пропонується ряд нових, вперше визначених, авторських у теоретичному плані і важливих у практичному відношенні положень, зокрема:

вперше:

– окреслено особливості механізму слідоутворення під час учинення злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, які обумовлені тим, що головним слідосприймаючим об'єктом є тілесна субстанція людини, а також визначені на цій основі головні джерела доказової інформації у кримінальних провадженнях відповідної категорії;

– систематизовано типові способи вчинення злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, залежно від способу потрапляння інфекції в організм потерпілого за такими групами: зараження через статевий зв'язок; парентеральним шляхом; перинатальним шляхом; «побутовим» шляхом; унаслідок неналежного виконання медичним працівником професійних обов'язків; інші способи зараження;

– на підставі узагальнення соціально-демографічних, біологічних та морально-психологічних характеристик виокремлено та охарактеризовано основні типи особи злочинця, що вчиняє діяння, пов'язані із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою: сексуально-розпусний, асоціальний, корисливо-спеціалізований, необережний;

– здійснено типізацію слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, зокрема: 1) особа, яка вчинила злочин, відома та визнає свою вину; 2) особа, яка причетна до злочину, відома, від органів досудового розслідування не переховується, але заперечує свою вину й активно обстоює свою версію подій злочину; 3) особа, яка вчинила злочин, відома, але переховується від органів досудового розслідування; 4) точних і достовірних даних про особу, яка вчинила злочин, немає;

– сформульовано рекомендації щодо раціональності затрат сил і засобів під час вилучення значного обсягу медичної документації (характерного для розслідування злочинів вказаної категорії), передумовою якої є: визначення конкретного переліку необхідних документів, точне встановлення місця їх зберігання, ознайомлення із функціональною структурою відповідних медичних установ, встановлення порядку документообігу, правил оформлення та зберігання документації в них;

удосконалено:

– наукове визначення поняття криміналістичної характеристики злочину та її складових елементів;

– класифікацію потерпілих від злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою;

– визначення особливостей діяльності органів досудового розслідування на етапі виявлення обставин, що можуть свідчити про вчинення злочинів,

пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, а також на цій основі початку досудового розслідування;

– систему тактичних прийомів проведення слідчого огляду з урахуванням часового та просторового чинників;

дістали подальший розвиток:

– характеристика чинників, які впливають на ефективність взаємодії учасників кримінального процесуального доказування;

– рекомендації з підготовки і проведення допитів потерпілих, свідків та підозрюваних щодо обставин, які стосуються подробиць інтимного життя особи;

– визначення ролі та можливостей експертних досліджень у вирішенні завдань розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою;

– організаційно-тактичні основи проведення огляду місця події, обшуку, тимчасового доступу до речей і документів із їх подальшим вилученням як засобів збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою.

Повнота викладення основних положень у опублікованих працях. Основні положення дослідження дістали відображення у 10 публікаціях, із них чотири статті – у фахових наукових виданнях України, одна – у науковому періодичному виданні іншої держави. Результати дослідження також достатньо апробовані – викладені у дисертації положення і висновки було оприлюднено на 5 науково-практичних заходах.

Теоретичне значення дисертації полягає у низці сформульованих нових наукових положень та висновків, які відповідають змістовним ознакам наукової новизни роботи, зокрема:

– окресленні особливостей механізму слідоутворення під час учинення злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою;

– систематизації типових способів вчинення злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, залежно від способу потрапляння інфекції в організм потерпілого;

– виокремленні основних типів особи злочинця, яка вчиняє діяння, пов'язані із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою;

– типізації слідчих ситуацій, які виникають під час розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою;

– формулюванні рекомендацій щодо раціональності затрат сил і засобів під час вилучення значного обсягу медичної документації (характерного для розслідування злочинів вказаної категорії) тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й обґрунтовані у дисертації положення, висновки та рекомендації надалі може бути використано у: науково-дослідній діяльності – як основа для подальших досліджень проблем розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою; правозастосовній діяльності – як науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації діяльності із розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою; освітньому процесі – для підготовки навчально-методичних матеріалів та викладання таких дисциплін, як «Криміналістика», «Криміналістична профілактика злочинів», «Юридична психологія», «Організація розслідування злочинів».

Методологія і методика дослідження застосовувалась у відповідності із

загальноприйнятими стандартами і критичними зауваженнями, що свідчить про репрезентативність висновків, які винесені автором на захист.

У цілому зміст і структура дисертації має логічно завершену побудову, відповідає вимогам МОН України та паспорту наукової спеціальності 12.00.09—кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Зміст автореферату є ідентичним основним положенням, викладеним здобувачем в науковій праці. Мова і стиль викладення матеріалів у зазначеній роботі відповідає вимогам державного стандарту, а також є науковою монографічною працею.

Віддаючи належне позитивним сторонам дисертації Ю.Р. Павелка на тему «Методика розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою» слід зазначити, що вона не позбавлена певних дискусійних положень, неточностей та інших недоліків, а саме:

1) відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», наприкінці анотації до дисертації рекомендується наводити від п'яти до п'ятнадцяти ключових слів, однак автором виокремлено дещо більше ключових слів;

2) автором розділ 1 дисертації названо «Загальні положення методики розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою». Виходячи із логіки дослідження, далі, наприклад у 2 розділі, варто було б розглянути спеціальні положення методики розслідування досліджуваного виду злочинів, чого автором зроблено не було;

3) не зовсім кореспондуються із задачами дисертації окремі положення наукової новизни одержаних дисертантом результатів, зокрема це проявляється у більшій кількості положень наукової новизни роботи, ніж задач дослідження;

4) досліджуючи у підрозділі 1.1 дисертації питання щодо стану наукової розробки методики розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або

венеричною хворобою, автор констатує, що у СРСР за період із 1938 р. до 1990 р. видань, присвячених цій тематиці, не було. Лише у 1992 р. М.В. Павліченко захистив дисертацію «Расследование преступлений, связанных с венерическими болезнями и СПИДом», а у 2006 р. – А.В. Пантелеев «Криминалистическая характеристика преступлений и ее информационно-методическая роль в раскрытии, расследовании преступлений, связанных с заражением венерической болезнью и ВИЧ-инфекцией». У зв'язку з тим, що ці праці виконані російськими авторами та відмінностями у законодавстві, дисертант прийняв рішення щодо недоцільності їх більш детального розгляду. На мій погляд, варто було б детально вивчити та проаналізувати дисертації М.В. Павліченка та А.В. Пантелеева з подальшим виокремленням саме тих аспектів, що мають значення та можуть бути використані вітчизняними криміналістами, а не просто констатувати хто цим питанням займався. Це дало б можливість у подальшому більш чітко окреслити всю множинність проблемних аспектів досліджуваної тематики та врахувати їх під час формування окремої криміналістичної методики;

5) у підрозділі 2.3 дисертації «Особливості взаємодії суб'єктів доказування при розслідуванні та профілактиці злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою» недостатньо уваги приділено особливостям зовнішньої взаємодії суб'єктів доказування саме під час профілактики досліджуваного виду злочинів, зокрема із медичними установами, засобами масової інформації, громадськими організаціями тощо. Крім того, з метою здійснення більш глибокого аналізу профілактичного аспекту у межах зовнішньої взаємодії автору доцільно було б згадати про цікаві та корисні, з огляду на предмет дослідження, положення сьогодні, на жаль, не чинного Закону України «Про затвердження Загальнодержавної програми забезпечення профілактики ВІЛ-інфекції, лікування, догляду та підтримки ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД на 2009-2013 роки». У ньому є ряд положень, які сьогодні ще є актуальними і які варто використовувати під час взаємодії суб'єктів доказування при

профілактиці злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, а також при розробці нової редакції законодавчого акту щодо профілактики злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою;

б) зважаючи на специфіку досліджуваного виду злочину та виокремлені автором способи вчинення злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, авторові у 3 розділі роботи слід було розглянути особливості збору доказів під час здійснення контролю за вчиненням злочину, зокрема закупки послуг сексуального характеру у осіб, яким відомо про те, що вони заражені вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною або венеричною хворобою;

7) як на загальний недолік хотілося б вказати на те, що автор, посилаючись на вивчення судово-слідчої практики щодо зараження ВІЛ-інфекцією чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою, не в повній мірі використовує її результати у роботі. Використання таких прикладів значно збагатило би роботу та більше підкреслило би її практичне значення.

Проте, наведені зауваження мають дискусійний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку проведеної роботи і не применшують значення дисертації як самостійного творчого дослідження, що має наукове та практичне значення.

Дисертація Павелка Юрія Романовича «Методика розслідування злочинів, пов'язаних із зараженням вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хворобою або венеричною хворобою», що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук відповідає вимогам п.п. 9, 11 постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40

«Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор – Павелко Юрій Романович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент:

**професор кафедри
оперативно-розшукової діяльності
та розкриття злочинів
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник**

М.В. Стащак